

הפרי נקבע בזמן חניטתו. אבל ירק גדל על כל מים ולא רק על ידי מי הגשמים, נמצא שכל זמן שלא נלקט ועדיין משקים אותו לא נגמר גידולו, ולפיכך נקבעת שנתו לפי זמן לקיטתו. ובוזה דומה אתרוג לירק שאף הוא גדל על כל מים, ולפיכך בתר לקיטתו עישורו. (177)

מקשה הגמרא: היאך אתה אומרים שהולכים באתרוג אחר זמן לקיטתו כירק, והא בין לשיטת רבן גמליאל ובין לשיטת רבי אליעזר לענין שביעית אתרוג בתר חנטה אזלינן?!

דתנן: אתרוג שזה לאילן בשלשה דרכים, ולירק בדרך אחר.

שזה לאילן בשלשה דרכים: לערלה, שיש בו דין ערלה כשאר אילנות ולא כירק שלא נאמרה בו הלכה זו. וכן לענין רבעי, ולשביעית. שלענין שביעית אזלינן בו בתר חנטה כאילן ולא בתר לקיטתו.

ושווה לירק בדרך אחר:

א-ח שבשעת לקיטתו עישורו, כלומר, שלענין שנת המעשר הולכים בו אחר זמן הלקיטה

כירק, דברי רבן גמליאל.

והטעם בזה הוא כמבואר לעיל, שבאילן הגדל על מי גשמים אזלינן בתר החנטה. אבל בירקות הגדלים על מי השקיה אזלינן בתר לקיטתם. וסמך מצאו לדבר, שהרי מדאורייתא רק דגן תירוש ויצהר [שמן] חייבים במעשר, והזמן הקובע בהן למעשר הוא תחילת גידולם, וחכמים תיקנו לעשר הכל, ולפיכך אמרו, כי רק הדומים לדגן תירוש ויצהר שהם מיני האילן הגדלים על מי גשמים יתעשרו לשנה שעברה [כלומר, השנה הקובעת בהן לענין מעשר האם היא שנת מעשר שני או מעשר עני (בשנים שלישית ושישית נותנים מעשר עני ובשאר שנים מעשר שני)], היא השנה בה חנט הפרי, יצאו ירקות הגדלים על כל מים שהם מתעשרים לשנה הבאה.

והוא הדין אתרוג, שהוא שונה משאר אילנות לענין זה, שהוא גדל על כל מים כמבואר לעיל, ולפיכך שנת המעשר שלו נקבעת לפי זמן לקיטתו.

רבי אליעזר אומר: אתרוג שזה לאילן לכל דבר, והיינו שגם לענין מעשר הולכין בו אחר החנטה. ומכל מקום מבואר, שלענין

מראש השנה, לכן כל פרי שחנט בזמן השביתה קדוש בקדושת שביעית. אמנם יש מן הראשונים דאזלי גם לענין שביעית בתר חמישה עשר בשבט, ובביאור שיטתם ראה ילקוט מפרשים.

177. ולפי זה בשביעית הנכנסת לשמינית יהיה הדין להיפך, שיהיה אסור למסור דמי לולב לעם הארץ, ואתרוג שרי. והיה יכול התנא לומר — הלוקח אתרוג בשמינית נותן לו לולב במתנה,

מהר"ם הרי ראש השנה לאילן הוא בחמישה עשר בשבט, ואם כן כל פרי שחנט קודם ט"ו בשבט צריך להיות דינו כפירות שישית, וכמו דקיימא לן לענין מעשרות, דפרי שחנט בשביעית קודם ט"ו בשבט דינו כפירות שישית החייבים במעשר עני?!

ותירץ, דחלוק דין שביעית ממעשרות וערלה, לפי שמצות שביעית יסודה בקדושת הארץ ולא בקדושת הפירות, וכיון שדין שביתת הארץ הוא

ורבותינו נמנו באושא ואמרו: אתרוג בתר לקיטה, בין למעשר בין לשביעית.

ומדייקת הגמרא: טעמא שהתרנו ליקח לולב בשביעית בלא לחשוש שמא קדוש הוא בקדושת שביעית, וממילא נתפסו דמיו בקדושתו ואסור למוסרם לעם הארץ, משום דאיירי בלולב בר השנה הששית הנכנס לשביעית הוא, וכיון שהולכין בו אחר החנטה אין בו קדושת שביעית.

הא לולב דשביעית [שחנט בשנה השביעית] — קדוש בקדושת שביעית, וממילא אם יקח בשנה השמינית לולב שחנט בשביעית תחול קדושת שביעית על דמיו, וקשה, אמאי חלה עליו קדושת שביעית, הרי הלולב עצים בעלמא הוא, שאינו פרי, ועצים אין בהן משום קדושת שביעית?!

דהיינו, הגמרא מניחה עתה ששביעית נוהגת רק בדבר הראוי למאכל, ולא בלולב שאינו אלא עץ בעלמא. (179)

שביעית מודים הכל שהולכין בו בתר חנטה כאילן, ואם כן, תנא דידן האוסר באתרוג של שישית הנכנס לשביעית משום שהולכין בו בתר הלקיטה אינו לא כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר?!

מתרצת הגמרא: הוא [תנא דמשנתנן] דאמר כי האי תנא הסובר שאתרוג שווה לירק גם לענין שביעית. דתניא, אמר רבי יוסי: אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים: אתרוג אחר לקיטה למעשר.

ורבותינו נמנו באושא ואמרו: אתרוג שווה לאילן בין למעשר, בין לשביעית. (178)

ומתמהינן: שביעית, מאן דבר שמייה? [היכן מצאו רבותינו שבאושא בדברי הזקנים מה דעתם לענין שביעית שבאו לחלוק עליהם?]

ומפרשינן: חסורי מיחסרא והכי קתני: באתרוג הולכין אחר לקיטה למעשר, ואחר חנטה לשביעית.

כפות תמרים.

178. כתב הרמב"ם [מעשר שני פרק א הלכה ה]: וכן האתרוג בלבד משאר הפירות הרי הוא כירק, והולכים אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית וכו', ואף על פי שהולכים אחר לקיטתו, אתרוג בת שישית שנכנסה לשביעית, אפילו היתה כזית ונעשית ככוכר חייבת במעשרות.

וקשה, כיון דאזלינן לענין שביעית בתר לקיטה היאך שייך לחייבו במעשרות הרי השביעית פטורה מן המעשר?!

ובכסף משנה [שמיטה ויובל פרק ד הלכה יב] פירש, שהרמב"ם נסתפק האם הולכים באתרוג אחר חנטה לענין שביעית כדעת חמישה

זקנים, או אחר לקיטה כדעת רבותינו שבאושא. עוד נסתפק, האם לענין מעשרות הולכים אחר חנטה כרבי אליעזר במתניתין דביכורים, או אחר לקיטה כרבן גמליאל שם ופסק בשניהם לחומרא.

והשער המלך שם [הלכות שמיטה ויובל] הקשה, היאך יתכן אפילו מספק לדון אחר לקיטה לענין שביעית ומעשר גם יחד, הרי כיון שנוהגים בו כדין שביעית הוי הפקר, והפקר פטור מן המעשר?!

179. בכפות תמרים הקשה, היאך מקשה הגמרא כאן שתי קושיות ההפוכות זו מזו, שמתחילה הקשו אי הכי לולב נמי, ומברוא דסבירא ליה שגם בלולב יש קדושת שביעית,

והראיה לכך שאין קדושת שביעית חלה על עצים בעלמא, היא מהא דתניא:

עלי קנים ועלי גפנים, שנבבן להוכה — שכנס אותם כדי לאצור אותם במקום מחבוא, ועתה הם עדיין על פני השרה, דינם כדלהלן:

לעלים אלו יש שני שימושים, האחד, למאכל בהמה, והשני, להבעיר בהם אש כשאר עצים.

וכיון שכך, נתחדש בעלים אלו שדינם לענין קדושת שביעית יקבע על פי היעוד שיקבע האדם המלקט אותם, בשעת לקיטתם.

ולפיכך, אם לקטן לאכילה [למאכל בהמה] דינם כשאר מיני מאכל, ויש בהן משום קדושת שביעית.

אבל אם לקטן לעצים הרי הם כשאר עצים ואין בהן משום קדושת שביעית.

ומברייתא זו מוכח, שאין קדושת שביעית נוהגת בעצים גרידא, ואם כן מדוע קדושת הלולב בקדושת שביעית?!

ומתרתת הגמרא: לעולם גם בעצים שאינם מיועדים למאכל נוהגת קדושת שביעית, ומשום כך קדושת הלולב בקדושת שביעית.

ושאני התם, בעצי הסקה, שרק הם אינם קדושים בקדושת שביעית. והטעם בזה הוא, דאמר קרא [ויקרא כה ו]: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשינן הכי: שתהיה שבת הארץ נוהגת "לכם". והיינו, שתנהג קדושת שביעית באותם גידולי ארץ שהם "לכם", דומיא ד"לאכלה".

ללמדך, כי רק מי שהנאתו וביעורו שוה, דהיינו, שבשעה שהוא מתכלה נהנים ממנו, כמו מאכל הנאכל, שבשעה שאוכלים ומכלים אותו נהנים ממנו, דוקא בו נוהגת קדושת שביעית.⁽¹⁸⁰⁾

יצאו עצים המיועדים להסקה, שהנאתן היא אחר ביעורן. והיינו משום שדרך העולם לאפות בהן הפת רק אחר שנשרפו העצים ונעשו גחלים, ולא כשהעץ עצמו דולק.⁽¹⁸¹⁾

אבל לולב, עיקר הנאתו היא בכך שמשתמשים בו לכבד את הרצפה, ובזמן מלאכת הכיבוד הוא משתחזק ומתכלה, נמצא שהנאתו וביעורו שווים — שבזמן הנאתו

ועתה מקשה להיפך אמאי נוהגת שביעית בלולב הרי עצים בעלמא הוא?!

ופירש, שהמקשן עצמו סבר שיש בלולב קדושת שביעית, אלא שבברייתא מבואר דאין קדושת שביעית נוהגת בעלי גפנים, ונסתפק האם יש חילוק ביניהם ללולב או שמא מחלוקת תנאים היא.

180. וכן פירש רבינו חננאל: "כלומר, לא ניתנה לכם שביעית אלא לאכילה, ובעיני דומיא

דלאכילה, ודרך המאכל ללעוס ולבערו בלעיסתו מתורת אוכל, וכיון שמגיע בחניכיו נהנה חיכו מן המאכל בלעיסתו ונתבער אותו הפרי, נמצאת הנאתו ועת ביעורו באין כאחד, וזה פירוש הנאתו וביעורו שווה".

181. כן פירש רש"י. וכעין זה כתבו התוספות בבא קמא קא ב: שהנאתן אחר ביעורן — כשנעשית גחלת. אף על גב דזימנין הנאתן וביעורן שווה, כגון להתחמם כנגדו או לבשל,

מקום לא גרע מעלי קנים וגפנים דשנינו לעיל, כיון שיש להם כמה שימושים תלוי הדבר בדעת הלוקט, ואם כן אם המלקט עצים אלו ייעדם לתאורה מדוע לא תחול עליהם קדושת שביעית?!

מתרצת הגמרא: **אמר רבא: סתם עצים ולהסקה הן עומדין.**

כלומר, בעלי קנים ועלי גפנים שני השימושים מתקיימים בשווה, שיש הלוקטים אותם לאכילה ויש הלוקטים אותם לשריפה. ולכן כיון שאינם מיועדים מעצם מהותם לתשמיש אחד יותר מחבירו דעת הלוקט קובעת את מהותם. אבל עצים דמשחן עיקר תשמישן הוא להסקה⁽¹⁸³⁾ כשאר עצים, ולכן

הוא מתבער, ולכן יש בו קדושת שביעית. מקשה הגמרא, על מה שאמרו שבעצי הסקה אין קדושת שביעית מחמת שהנאתן היא אחר ביעורן: **והאיכא עצים דמשחן** [עצים שיש בהם שמן], **דהנאתן וביעורן שוה**, לפי שהם משמשים לא רק לחימום אלא גם לתאורה?⁽¹⁸²⁾

[כלומר, הנאת החימום נעשית בדרך כלל על ידי גחלים. אבל כדי להאיר משתמשים דוקא באבוקה דהיינו עץ הבוער באש קודם שיתעמם ויעשה גחלת, נמצא שעיקר ההנאה מעצים אלו היא בשעת כלוים].

ואף שעצים אלו משמשים גם לחימום, מכל

שבשעת דליקתן הנאתן, וכן פירש הריטב"א. ולדבריהם אפשר שלא מדובר בעצים מיוחדים דוקא, אלא כל עץ העומד לחימום באופן הזה דינו כן.

183. כן פירשו התוספות בבא קמא קא ב, דלפירוש רש"י גם עצים דמשחן עיקרן להסקה. ורבינו חננאל שפירש עצים דמשחן — שדרך להתחמם כנגדן, הוצרך לפרש, כי מה שאמרו "להסקה" אין הכוונה להנאת חימום, אלא להסיקן תחת תבשילו.

ובתוספות שם הוסיפו, דמכל מקום כיון שרובן להסקה תחת התבשיל אין עליהם תורת שביעית כלל, ואפילו להתחמם כנגדם מותר.

אולם ברש"י משמע שלא הסכים לזה, דכתב [ד"ה ומשני]: סתם עצים של היסק להסקה ניתנו לבריות, והיינו, דלא אזלינן בזה בתר רובא, אלא דוקא עצים המיועדים בפועל להסקה אין קדושת שביעית נוהגת בהן. אבל אם ישתמש בהן להאיר הרי הם קדושים בקדושת שביעית.

מכל מקום עיקרו לא קיימא להכי, אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור לאפות. מבואר מדבריהם, שהקובע לדין הנאתו וביעורו שווה הוא דרך ההשתמשות בהם.

אבל רבינו חננאל כאן כתב: אין הפת נאפית ואין התבשיל מתבשלת אלא אחר שריפת העצים. וביתר ביאור כתב הריטב"א: יצאו עצים שאין בהן הנאה כמה שנתבשל אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל. כלומר, לדבריהם הקובע אינו אופן ההשתמשות אלא זמן ההנאה בפועל, ולכן רבינו חננאל שסבר דההנאה היא בעצם הבישול הוצרך לומר שהבישול בפועל נעשה אחר שריפת העצים, ואילו הריטב"א סבר שההנאה היא בזמן אכילת התבשיל שזה ודאי נעשה אחר שריפתם.

182. כך פירש רש"י. אבל רבינו חננאל פירש, משחן — להתחמם כנגדן, כדכתיב "ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו", ומתרגמינן, ולא שחין ליה, כלומר, שעושין מהן מדורה להתחמם כנגדה, דבכהאי גוונא ההנאה והביעור שוין

אין דעתו חשובה דיה להפקיע מהם תורת הסקה ולהגדיר שכל תכליתם הוא להאיר וממילא הנאתם וביעורם שווה. ולפיכך דינם כשאר עצי הסקה שאין קדושת שביעית חלה עליהם לפי שאין הנאתם וביעורם שווה.

ומוסיפה הגמרא: כי הלכה זו שאין קדושת שביעית נוהגת **בעצים המיועדים להפקה**, (184) כיון שאין הנאתו וביעורו שווה, מחלוקת **תנאי היא**.

דמצינו שנחלקו תנאי, בעצם הכלל האמור לעיל, האם קדושת שביעית נוהגת רק בדבר שהנאתו וביעורו שווה, או גם בדבר שהנאתו אחר ביעורו. ולצד זה, לא בא הכתוב שמשווה "לכם" "לאכלה" למעט דבר שהנאתו אחר ביעורו, אלא בא למעט דבר שאין הנאתו שווה בכל אדם, שהרי אכילה נוהגת בכל אדם, וכפי שיתבאר.

דתניא: אין מופרין פירות שביעית כגון יין, לא למשרה של פשתן — שלא ישרה פשתנו ביין הקדוש בקדושת שביעית, **ולא לכבוסה** — שלא יכבס בגדיו ביין הקדוש בקדושת שביעית, לפי שהנאת שימושים אלו היא אחר ביעורם. לפי שמיד כשמשרה פשתנו בתוכו מתקלקל היין, ורק לאחר מכן מוציא ממנו פשתנו ונהנה מהשימוש בו.

וכן לענין כיבוס בגדים, היין מתקלקל על ידי מלאכת הכיבוס, ואילו הוא אינו נהנה ממנו אלא לאחר זמן כאשר לובש את הבגדים. (185)

אבל **רבי יוסי אומר: מופרין יין של שביעית למשה של פשתן וכיבוס בגדים**.

ומבאר הגמרא: **מאי טעמא דתנא קמא?**

184. רש"י גרס: עצים דהסקה תנאי היא. וטעמו, משום דמגרסתנו — עצים להסקה משמע, שהנידון הוא בעצם הסברא שסתם עצים להסקה הן עומדים ולא נראה שנחלקו בזה.

ובתוספות הביאו, דבבבא קמא קב א יישב רש"י גרסא זו ופירש כך: איכא מאן דאית ליה סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא עלייהו שביעית, ואפילו עצים דמשחן, ואיכא דסבר, אעצים דמשחן מיא חיילא. והיכן היא מחלוקת תנאים זו — רבנן סברי סתם פירות לאכילה ניתנו, וקדושת שביעית חלה עליהם אפילו לקטם לשם משרה או כיבוסה, שאין מחשבתו מועילה להפקיע מהם דין שביעית, לפי שעיקר יצירתם לאכילה. והוא הדין עצים שסתמן להסקה, אין מחשבתו שמיחדם להאיר מועילה להחיל עליהם קדושת שביעית. ואילו רבי יוסי סבר, שמחשבת האדם היא המעלה ומורידה קדושת שביעית

לדבר. והיינו, דנחלקו בעיקר דין זה דאזלינן בתר סתמא, ולשיטת רבי יוסי מחשבתו היא הקובעת ולא תכלית ברייתו.

185. רש"י. והוא בשונה מעט ממה שפירש לעיל לענין תבשיל, ששם פירש הטעם שהנאתו אחר ביעורו, משום שעיקר האפיה היא אחר שנעשו גחלים, ולא כתב שההנאה היא באכילת הדבר [כמו שכתב שם הריטב"א], ואילו לענין כיבוס פירש שההנאה אינה בזמן כיבוסם וליבונם אלא בשעה שלובשם. אבל רבינו חננאל פירש גם כאן שעיקר הליבון נעשה אחר קלקול היין.

פירות שביעית שתכליתם לכיבוס כבורית ואוהל האם מותר לכבס בהם, והאם קדושה נוהגת בהם, ראה ילקוט מפרשים.

לכל אדם אלא לחוים בלבד, ואנן בעינן דומיא ד"לאכלה" שהוא תשמיש המיועד לכל אדם.

וברייתא מפורשת היא, כדתניא: "לאכלה", ולא למלוגמא.

אתה אומר דרשינן "לאכלה" ולא למלוגמא, או אינו אלא "לאכלה" ולא לכבוסה כמו שדרשו רבנן דפליגי על רבי יוסי?!

כשהוא אומר "לכם", הרי לכבוסה אמור, שהרי "לכם" משמעו לכל צרכיכם — לרבות משרה וכיבוסה, וממילא על כרחך הא מה אני מקיים "לאכלה", לאכלה ולא למלוגמא.

ומה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא? נאמר להיפך — דמקרא ד"לכם" נרבה מלוגמא, ומקרא ד"לאכלה" נמעט כיבוסה?!

מבאר הברייתא: מרבה אני את הכבוסה, מ-ב
ששורה בכל אדם דומיא דאכילה, ויותר סברא היא שנתירה בשביעית, ומוציא את המלוגמא — שאינה שורה לכל אדם, שאין בה צורך אלא לחולים.

ומבאר הגמרא: מאן תנא להא דתנו רבנן: "לאכלה" — ולא למלוגמא,

דאמר קרא והיתה שבת הארץ לכם "לאכלה", ולא למשרה, (186) ולא לכבוסה.

דהיינו, דכוונת הכתוב למעט תשמישים שהנאתם אחר ביעורם, שאינם כאכילה שזמן אכילתה וביעורה שווה.

מאי טעמא דרבי יוסי?

אמר קרא "לכם", ודרשינן: לכם, לכל צרכיכם, ולרבות בא, דאפילו למשרה ולכבוסה שאין הנאתם וביעורם שווה, שרי.

ומקשה הגמרא: ותנא קמא, מה יענה לדרשתו של רבי יוסי, הא כתיב "לכם", שמשמעו לכל צרכיכם?!

ומתריצין: ההוא "לכם" בא ללמדנו, שקדושת שביעית נוהגת רק בדבר שה"לכם" שלו הוא דומיא ד"לאכלה", דהיינו, מי שהנאתו וביעורו שווה, כאכילה שבזמן ביעורה הנאתה, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן.

מוסיפה הגמרא ומקשה לאידך גיסא: ורבי יוסי, הא כתיב "לאכלה", דמשמע דבעינן הנאה דומיא דאכילה?!

ומתריצין: ההוא מיבעי ליה ללמדנו הלכה נוספת: דדוקא "לאכלה" שרי, ולא למלוגמא — לרפואה. כיון ששימוש זה אינו מיועד

הראויים למאכל אדם?!

ותירץ בשני אופנים: א. מיירי שנפסל מאכילת אדם, וקא משמע לן שאפילו הכי אסור לשרות בו פשתן. ב. על פי מה שכתבו הראשונים בבבא קמא שם, דמשרה וכביסה אינם הפסד דחיי נפש הוא כמבואר בגדרים פא. א.

186. הקשה הערוך לנר: מדוע הוצרכו חכמים לילפותא מיוחדת שאסור לשרות פשתן ביין של שביעית, הרי אפילו אם היתה זו הנאה המותרת בפירות שביעית מכל מקום יש איסור להפסיד פירות שביעית בידיים, ולהשתמש בדבר הראוי למאכל לצורך כיבוס חשיב הפסד, וכמו דקיימא לן שאין מאכילין בהמה בפירות שביעית